

УДК 338.43:658

І. І. Кравчук,

д. е. н., завідувач кафедри менеджменту організацій і адміністрування імені М. П. Поліщука,
 Поліський національний університет, Житомирський національний агроекологічний університет
 ORCID ID: 0000-0002-3561-6118

М. О. Орликовський,

к. е. н., доцент кафедри менеджменту організацій і адміністрування імені М.П. Поліщука,
 Поліський національний університет, Житомирський національний агроекологічний університет
 Гнезнінська вища школа Міленіум, Польща
 ORCID:0000-0001-9296-623X

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.13—14.32

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

I. Kravchuk,

Doctor of Economics Sciences, assistant Professor of the Department of management organizations and administration by
 M. Polishchuk, Zhytomyr National Agroecological University, Ukraine

M. Orlykovskiy,

PhD in Economics, assistant professor of the Department of management organizations and administration
 by M. Polishchuk, Zhytomyr National Agroecological University, Ukraine, Millennium High School of Gniezno,
 Poland (Gnieznienska Szkoła Wyzsza Milenium, Polska)

DEVELOPMENT PROSPECTS OF EUROPEAN AGRICULTURE: LESSONS FOR UKRAINE

У статті проаналізовано загальні умови та перспективи розвитку європейського сільського господарства. Досліджено особливості індустріального та індукованого розвитку сільського господарства. Доведено, що розвиток сільського господарства в сучасному світі є результатом як самостійних економічних процесів, так і реалізованої національної аграрної політики з урахуванням як внутрішніх умов, так і глобальних тенденцій, що визначають місце сільського господарства в економіці окремих країн, його значення та напрями змін. Запропоновано схематичну модель процесу реформування спільної сільськогосподарської політики. Проаналізовано динаміку реформи спільної сільськогосподарської політики в 1980—2020 роках та систематизовано основні статистичні дані щодо сільського господарства та харчової промисловості держав-членів, що пов'язані спільною сільськогосподарською політикою.

Встановлено проблеми спільної сільськогосподарської політики (CAP) та запропоновано основні напрями розвитку такої політики в майбутньому.

The article analyzes the general conditions and prospects for the development of European agriculture. Peculiarities of industrial and induced development of agriculture are investigated. It is proved that the development of agriculture in the modern world is the result of both independent economic processes and implemented national agricultural policy, taking into account both domestic conditions and global trends that determine the place of agriculture in the economy, its importance and direction of change.

Despite the evolution of common agricultural policy instruments, its main goals have remained unchanged for years, namely the development of competitive agriculture, production of high quality products using environmentally friendly technologies, stabilization of agricultural incomes, support for the rural development and others. The specificity of agriculture is that many factors of production can not be applied for other purposes. Either they will be used in agriculture or they will remain unnecessary. Strengthening market rules should not cause choice and concentration of subjects.

We have proposed a schematic model of the process of reforming the common agricultural policy. We analyzed the dynamics of the reform of the common agricultural policy in 1980—2020 and systematized basic statistics on agriculture and food industry of the Member States related to the common agricultural policy.

The common agricultural policy (CAP) is undergoing another major reform to meet today's challenges. Its goal is a policy that is more environmentally friendly, fairer in accessing funds and more effective in achieving its goals. European agriculture must become more competitive from both an economic and an environmental point of view.

When creating a new strategy for the development of European agriculture, adapted to global conditions, it is necessary to rely on all the most important models of agricultural development in the modern world.

The problems of the common agricultural policy (CAP) are identified and the main directions of development of this policy in the future are suggested.

Ключові слова: Європейське сільське господарство, Спільна сільськогосподарська політика, індустріальний розвиток, Індукований розвиток.

Key words: European agriculture, Common Agricultural Policy (CAP), Industrial development, Induced development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Тривалий час для розвитку європейського сільського господарства формуються механізми інституціональної, соціально-економічної, екологічної, просторової координації розвитку, які, за умов адекватного фінансового забезпечення процесів цього розвитку, зумовлюють підвищення ефективності сільського господарства, агробізнесу, а також — сприяють сталому розвитку сільських територій та підвищенню рівня життя сільського соціуму. До основних проблем формування цих механізмів відноситься необхідність швидких змін напрямів координації, з огляду на постійні зміни векторів соціально-економічних, демографічних, інституціональних, просторових, територіальних, екологічних процесів розвитку та посилення інтеграції цих процесів. Означене зумовлює необхідність постійних змін та удосконалень стратегічних орієнтирів політики розвитку сільського господарства, агробізнесу, особливо — в частині визначення вихідних припущень для подальшої розробки стратегічних планів і програм розвитку. Розвиток спільної сільськогосподарської політики Європейського Союзу зумовлений необхідністю формування загальних координацій щодо швидких реакцій на виклики, пов'язані із швидкими змінами поточних процесів розвитку агробізнесу, сільських територій та необхідністю постійного корегування вихідних умов та прогнозів розвитку.

Динаміка та напрями соціально-економічних процесів у сучасних умовах стають все

менш прогнозованими, попри значний прогрес у методах прогнозування. Труднощі виникають не тільки зі складності проблеми, що поєднує природні, соціальні, економічні, просторові та політичні аспекти, але головним чином із зміни початкових припущень. Окрім труднощів, пов'язаних із визначенням економічної ситуації в країні та світі, напрямами розвитку та можливостями здійснення технічного прогресу, демографічними змінами, ситуацією на ринку праці тощо, існують обмеження, пов'язані з неточним визначенням цілей та принципів економічної політики в сільському господарстві. Все більш поширеною стає думка, що проблема реконструкції та модернізації агробізнесу є одним із найважливіших та найскладніших завдань економічної політики. Багато серйозних теоретичних суперечок сконцентровано навколо сільськогосподарської політики, що, в свою чергу, перетворюється на політичні суперечки, утруднюючи прийняття стійких принципів та цілей економічної та соціальної політики [12].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Проблеми, пов'язані з розвитком європейського сільського господарства, агробізнесу та розробкою і втіленням спільної сільськогосподарської політики досліджують західні науковці Вайнгартен П., Вайчі Л., Вінтерс П.,

Готебовський Дж., Девіс В., Зегар Дж., Ковальські А., Кутковська В., Лерман З., Петрік М., Рирдон Т., Руновський Є., Сичевський А., Сікорський Дж., Стамуліс К., Шумський С. Основні напрями розвитку вітчизняного сільськогосподарства, аграрного сектору, сільських територій у контексті євроінтеграційних процесів відображені у роботах В. Андрійчука, О. Бородіної, В. Власова, В. Зіновчука, Т. Зінчук, Ю. Лопатинського, Т. Осташко, Б. Пасхавера, О. Попової, П. Саблука, В. Юрчишина та ін. Продовження досліджень потребують аспекти механізмів втілення спільної сільськогосподарської політики Європейського Союзу та формування політики розвитку сільського господарства, агробізнесу, сільських територій в Україні.

МЕТА СТАТТІ

Метою дослідження є пропозиції перспектив розвитку європейського сільського господарства на засадах реалізації спільної сільськогосподарської політики та основних напрямів розвитку такої політики в майбутньому, що стане прикладом для розвитку відповідних аспектів в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Дослідження підходів до розвитку сільського господарства здійснюються у сенсі розгляду його як основної структуроформуючої системи економічного розвитку соціуму, сільських територій та об'єкта інституціонального забезпечення координацій цього розвитку.

Стратегічні проблеми сільського господарства, як це часто трапляється, не можна розглядати лише з точки зору харчування суспільства та умов життя сільськогосподарського населення. Необхідно розглянути ці проблеми через призму питань безробіття, соціальних навантажень державного бюджету та місцевих бюджетів, можливостей фінансової підтримки з боку держави, небезпеки розширення регіональних зон бідності, посилення лібералізації міжнародної торгівлі. З цієї причини довгострокові проблеми сільського господарства не можуть бути вирішені в рамках вузько зрозумілої аграрної політики [5].

У сучасних європейських умовах основним стає індустріальний та індукований розвиток сільського господарства.

Індустріальний розвиток. На матеріально-рівні індустріалізація відкрила нові горизон-

ти для зростання сільськогосподарського виробництва шляхом виробництва засобів виробництва, що підтримують та замінюють робочу силу — людські руки та тварини (механізація) — та підтримуючих ефективність земельних ресурсів та сільськогосподарських тварин (сільськогосподарська хімія, промисловий корм, агробіологічний прогрес). Перші дозволили перевищити масштаби виробництва, раніше обмежені трудовими ресурсами, звільняючи значні трудові ресурси для потреб промисловості та інших несільськогосподарських галузей соціального господарства. Це дало змогу збільшити урожай і продуктивність тварин, і перш за все ефективність праці в сільському господарстві.

На економічному рівні індустріалізація мала вплив на сільське господарство за рахунок збільшення попиту на сільськогосподарську продукцію, відволікання робочої сили з сільського господарства. Це створило передумови для найважливіших змін, а саме комерціалізації сільського господарства, що полягає у виведенні грошових доходів на перше місце серед цілей, поставленими фермерами, в крайньому випадку навіть як єдиної і головної цілі.

Попри швидке зростання продуктивності праці в сільському господарстві, доходи сільського господарства — головний мотив функціонування фермерського господарства в епоху промисловості — не відстають від доходів поза сільським господарством. Ринковий механізм встановлює ціну за конкретних умов попиту та пропозиції, які можуть не відображати фактично створену додану вартість, але визначати реалізовану вартість, тобто дохід. За допомогою цього механізму здійснюються величезні трансферти вартості, що утворюється в сільському господарстві, а отже, і дохід [1].

Виявилось, що індустріальна модель вирішила проблему сільськогосподарського виробництва, але не вирішила проблеми рівня доходів сільськогосподарського населення та стану навколишнього середовища. Крім того, підвищився рівень ризику сільськогосподарського виробництва.

Індукований розвиток. Індукований розвиток є концепцією примусового розвитку сільського господарства. Оскільки сільське господарство генерує занадто слабкі внутрішні сили, щоб можна було викликати процес зростання і підтримувати його в стані динамічної рівноваги, основні імпульси для його розвитку повинні бути задіяні ззовні. Це ключові питання, а саме: створення капіталу, інновації, інсти-

Рис. 1. Схема процесу реформування спільної сільськогосподарської політики

Джерело: власні дослідження.

туційні структури та ефективне розподілення ресурсів.

Інновації та матеріальні носії прогресу в сільському господарстві — відповідно до моделі індукованого розвитку — виникають поза сільським господарством і включені в сільське господарство через ринкові канали [10].

Прихильники соціально стійкої моделі сільського господарства, роблячи висновки з історичного досвіду інших країн, вважають, що сучасні концепції розвитку повинні об'єднувати такі три складові: 1) пристосування обсягу та темпів зростання виробництва продовольства до кінцевого попиту; 2) підтримання задовільного рівня доходів сільськогосподарського населення, що зупинить надмірну міграцію сільського населення та зменшить тиск на ринок праці (скорочення робочої сили обмежене в коротко- та середньостроковій перспективі); 3) припинення деградації природного середовища, що покращить біологічну якість вироблених продуктів харчування [2; 6].

Перспективи розвитку європейського сільського господарства.

Розвиток сільського господарства в сучасному світі є результатом як самостійних економічних процесів, так і реалізованої націо-

нальної аграрної політики з урахуванням як внутрішніх умов, так і глобальних тенденцій, що визначають місце сільського господарства в економіці окремих країн, його значення та напрями змін.

Глобалізація створює нові можливості, але й нові загрози. Ті економіки, які створюють умови для залучення іноземних інвестицій та нових технологій, мають шанс на високі темпи зростання. Відсутність об'єктивних причин, що заохочують інвесторів, означає, що капітал, технології та висококваліфікована робоча сила переїжджають у країну, яка здатна створити сприятливе ділове середовище, тоді як економіки, нездатні адаптуватися до конкуренції, скочуються за межі економічного світу. Можливості та загрози, пов'язані з глобалізацією та глобальною конкуренцією, а також зміни клімату, мають реальний та інституційний аспект для сектору продовольчої економіки. Зростає значення сільського господарства для збереження природного середовища, зайнятості, способу життя, задоволення прагнень сільськогосподарського населення, підтримання та створення культурних цінностей, розвитку туризму та відпочинку.

Таблиця 1. Основні показники розвитку Європейського сільського господарства (ЄС-28)

Країни	Використовувана сільськогосподарська площа (у тис. га)	Кількість господарств (у тис.)	Використовувана сільськогосподарська площа на господарство (га)	Зайнятість у сільському господарстві (у тис. осіб)	Загальна продукція сільського господарства (у млн євро)
	2017	2016	2016	2017	2019
BE Бельгія	1 329	36,8	36,7	51,4	8 701
BG Болгарія	5 030	202,7	22,0	186,6	4 253
CZ Чехія	3 521	26,5	130,2	113,3	5 422
DK Данія	2 631	35,0	74,6	56,7	11 649
DE Німеччина	16 687	276,1	60,5	490,3	57 005
EE Естонія	1 002	16,7	59,6	17,1	1 004
EL Греція	5 151	684,90	6,6	437,8	11 307
ES Іспанія	23 841	945,0	24,6	749,7	50 637
FR Франція	29 101	456,5	60,9	646,1	75 419
IE Ірландія	4 470	137,6	35,5	104,3	8 578
IT Італія	12 843	1 145,7	11,0	797,8	56 579
CY Кіпр	123	34,9	3,2	8,7	740
HR Хорватія	1 497	134,5	11,6	92,2	2 275
LV Латвія	1932	69,9	27,6	45,7	1 560
LT Литва	2 935	150,3	19,5	90,9	3 000
LU Люксембург	131	1,9	66,3	3,1	429
HU Угорщина	5 352	430,0	10,9	197,3	8 705
MT Мальта	11	9,2	1,2	1,5	127
NL Нідерланди	1 790	55,7	32,3	171,1	28 635
AT Австрія	2 656	132,5	20,1	157,2	7 561
PL Польща	14 498	1410,7	10,2	1574,2	26 789
PT Португалія	3 603	259,0	14,1	278,6	7 958
RO Румунія	13 378	3422,0	3,7	1925,2	19 942
SI Словенія	481	69,9	7,0	49,4	1 320
SK Словаччина	1 911	25,7	73,6	48,5	2 232
FI Фінляндія	2 272	49,7	44,9	70,8	4 571
SE Швеція	3 011	62,9	47,9	60,8	6 243
UK Велика Британія	17 360	185,1	90,1	329,4	—
UE-28	178 548	10 467,7	16,6	8 756,0	412 808 (UE-27)

Джерело: Eurostat (Євростат), Статистика сільського господарства, лісового та рибного господарства, — ред. Європейська комісія 2018 року, "Контекстні показники Спільної сільськогосподарської політики на 2014—2020 роки, оновлення з 2018 року".

Відбувається переоцінка концепції кількісного розвитку на якісні рішення. Все частіше в сільському господарстві реалізуються не лише економічні цілі, а й екологічні, соціальні, суспільні та культурні цілі [12]. Диференціація рівнів економічного розвитку та економічних систем держав, а також соціальних, економічних та політичних структур призводить до того, що вибір стратегій розвитку сільського господарства в конкретній країні індивідуальний, хоча в об'єднаній Європі багато заходів узгоджуються разом для досягнення спільних цілей.

Аналіз змін у світовому сільському господарстві є невідмінною основою для формування програми розвитку європейського сільського господарства та сільськогосподарської політики. Ця політика повинна все більше базуватися на глобальних чинниках. У глобальному масштабі все більш важливого значення набувають чинники: приріст населення; збільшення попиту на їжу; використання біомаси для непродуктових цілей; впровадження нових технологій; зміни в структурах сільського госпо-

дарства та сільськогосподарського маркетингу; зниження виробництва сільського господарства в країнах з розвинутою економікою; прискорений процес урбанізації сільських територій [4; 5; 11]. Тому необхідною вбачається реформа спільної сільськогосподарської політики, орієнтована на адекватну реакцію на розвиток цих чинників (рис. 1).

Зростаюча міжнародна конкуренція змушує європейське сільське господарство конкурувати насамперед на якісному рівні, шляхом впровадження методики контролю за процесом виробництва харчових продуктів відповідно до встановлених стандартів якості. Попри еволюцію інструментів спільної сільськогосподарської політики, її основні цілі роками залишаються незмінними, а саме: розвиток конкурентоспроможного сільського господарства, виробництво високоякісної продукції за допомогою екологічно чистих технологій, стабілізація доходів сільського господарства, підтримка розвитку сільських територій та інші. Значення інструментів, що регулюють ринки сільського

господарства, зменшуються на користь посилення інструментів підтримки сільських структур та підтримки доходів сільськогосподарських виробників.

Основним довгостроковим джерелом зростання конкурентоспроможності в сільському господарстві стає економічний прогрес. Ознаками економічного прогресу є: відносне підвищення ефективності, зниження витрат на виробництво одиниці продукції, впровадження нових технологій [7; 10]. Якісні аспекти реструктуризації проявляються, серед іншого, у змінах: технології виробництва, включаючи формування та розповсюдження біологічного прогресу; управління господарством; обсягу та структури виробництва з урахуванням економічного потенціалу та природних умов господарства, а також вимог ринку [4; 7].

Специфіка сільського господарства полягає в тому, що багато факторів виробництва не можуть бути перенесені на інші сфери застосування. Або вони будуть використовуватися в сільському господарстві, або вони залишаться непотрібними. Посилення ринкових правил не повинно викликати вибір та концентрацію суб'єктів. Господарства часто реагують на падіння цін і продажів через збільшення виробництва [10].

Аналіз динаміки реформи спільної сільськогосподарської політики в 1980—2020 рр. показав постійне зростання фінансових видатків на реалізацію даної політики, так на початку в 1980 році фінансові видатки склали лише 12 млрд євро, тоді як в 2020 році вони вже були на рівні 60 млрд євро (зростання в 5 разів).

Потрібно зазначити, що вибір цілей є ключовим питанням у процесі побудови сучасної стратегії розвитку. Визначення їх пов'язане з основними аспектами процесу розвитку, тобто техніко-економічними, економічними, просторовими та екологічними, соціально-політичними та культурними аспектами. Майбутнє сільського господарства в Європейському Союзі пов'язане з нормами, що будуть закладені в Спільній сільськогосподарській політиці.

У таблиці 1 систематизовано основні статистичні дані щодо сільського господарства та харчової промисловості держав-членів, що пов'язані спільною сільськогосподарською політикою. Лідерами серед країн ЄС, по використуваній сільськогосподарській площі на одне господарство в 2016 році були Чехія 130,2 га та Велика Британія 90,1 га (31.01.2020 р. Велика Британія вийшла з ЄС). Найбільша зайнятість у сільському господарстві спостерігається, станом на кінець 2017 рік, у Румунії 1925,2 тис. осіб,

Польщі 1574,2 тис. осіб, Італії 797,8 тис. осіб та Іспанії 749,7 тис. осіб. Щодо загальної продукції сільського господарства, то тут безумовними лідерами є Франція 75 419 млн євро, Італія 56 579 млн євро та Іспанія 50 637 млн євро.

Досліджуючи реформи Спільної сільськогосподарської політики (САР), не можна оминути її основні проблеми:

— сільське господарство та сільська місцевість шукають нового балансу між цілями, до яких вони повинні прагнути: продовольча безпека, стабілізація сільськогосподарських цін, конкурентоспроможність сільського господарства та продовольчого сектору, протистояння змінам клімату, глобалізації тощо;

— не повністю сформоване розуміння, що сільські території є важливим елементом географічного та соціально-економічного різноманіття, на яких необхідно забезпечити територіальну згуртованість та зберегти життєздатність, диверсифікацію економічної діяльності, а також доступ до соціальних послуг й до транспортних та телекомунікаційних мереж;

— відсутній інтегрований підхід, який має гуртуватися на інтеграції політик (політики згуртованості, спільній сільськогосподарській політиці, а також інших, що мають територіальні наслідки — таких як транспортна політика, захист навколишнього середовища тощо).

Спільна сільськогосподарська політика проходить ще одну серйозну реформу для вирішення сучасних викликів. Її метою є політика, яка буде більш екологічною, справедливою у доступі до коштів та більш ефективною у досягненні своїх цілей. Європейське сільське господарство повинно стати більш конкурентоспроможним як з економічної, так і з екологічної точки зору.

Основними напрямками розвитку спільної сільськогосподарської політики (САР) у майбутньому стануть:

1. Більш цілеспрямована підтримка доходів для стимулювання економічного зростання та зайнятості.

2. Більш ефективні та краще адаптовані інструменти управління кризами для вирішення нових економічних та сільськогосподарських проблем. Нестабільність цін стає загрозою довгостроковій конкурентоспроможності сільського господарства. Як вихід, пропонуємо підтримати створення страхових та фондів взаємного інвестування.

3. Екологічна оплата за довгострокову продуктивність та захист екосистем.

4. Додаткові інвестиції в дослідження та інновації.

5. Більш конкурентоспроможний та стійкий ланцюг поставок продовольства. Сільське господарство є дуже фрагментарним і не дуже структурованим. Пропонуємо підтримувати організації виробників та міжгалузеві організації та розробляти короткі ланцюги продажів.

6. Мотивування та заохочення до збільшення кількості і якості агроекологічних ініціатив.

7. Стимулювання з боку урядів країн зайнятості та підприємництва у сільській місцевості.

8. Спрощення механізмів спільної сільськогосподарської політики, зокрема системи перехресного контролю, звичайно не знижуючи її ефективності.

Створюючи нову стратегію розвитку європейського сільського господарства, адаптовану до глобальних умов, необхідно спиратися на всі найважливіші моделі розвитку сільського господарства в сучасному світі.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

1. Розвиток європейського сільського господарства відбувається на засадах спільної сільськогосподарської політики з використанням механізмів інституціональної, соціально-економічної, екологічної, просторової координації розвитку, які, за умов адекватного фінансового забезпечення процесів цього розвитку, зумовлюють підвищення ефективності сільського господарства, агробізнесу, сприяють сталому розвитку сільських територій.

2. Динаміка та напрями соціально-економічних процесів у сучасних умовах стають все менш прогнозованими. Труднощі виникають не тільки зі складності проблеми, що поєднує природні, соціальні, економічні, просторові та політичні аспекти, але головним чином із зміни початкових припущень. Проблема реконструкції та модернізації агробізнесу є одним із найважливіших та найскладніших завдань економічної політики.

3. У сучасних європейських умовах основними стає індустріальний та індукований розвиток сільського господарства. Виявилось, що індустріальна модель вирішила проблему сільськогосподарського виробництва, але не вирішила проблеми рівня доходів сільськогосподарського населення та стану навколишнього середовища. Крім того, підвищився рівень ризику сільськогосподарського виробництва.

4. Індукований розвиток є концепцією примусового розвитку сільського господарства.

Інновації та матеріальні носії прогресу в сільському господарстві — відповідно до моделі індукованого розвитку — виникають поза сільським господарством і включені в сільське господарство через ринкові канали.

5. Зростаюча міжнародна конкуренція змушує європейське сільське господарство конкурувати насамперед на якісному рівні, шляхом впровадження методики контролю за процесом виробництва харчових продуктів відповідно до встановлених стандартів якості. Основним довгостроковим джерелом зростання конкурентоспроможності в сільському господарстві стає економічний прогрес.

6. Спільна сільськогосподарська політика проходить ще одну серйозну реформу для вирішення сучасних викликів. Її метою є політика, яка буде більш екологічною, справедливою у доступі до коштів та більш ефективною у досягненні своїх цілей, основними напрямками якої стануть: підтримка доходів для стимулювання економічного зростання та зайнятості; екологічна оплата; додаткові інвестиції; стійкий ланцюг поставок продовольства; заохочення збільшення кількості і якості агроекологічних ініціатив; спрощення механізмів спільної сільськогосподарської політики.

Літератури:

1. Czyzewski A. (2007). Makroekonomiczne uwarunkowania wsparcia sektora rolnego w Polsce i Unii Europejskiej. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie — Problemy Rolnictwa Swiatowego, 2 (17), 2.

2. Czyzewski A., Kulyk P. (2011). Dobra publiczne w koncepcji wielofunkcyjnego rozwoju rolnictwa, ujecie teoretyczne i praktyczne. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie — Problemy Rolnictwa Swiatowego, t. 11 (26), 2.

3. European Commission (2004): The Common Agricultural Policy Explained. Directorate General for Agriculture, Brussels. 7.

4. Golebiewski J. (2010). Efektywnosc systemow marketingowych w gospodarce zywnosciowej. Warszawa: Wydawnictwo SGGW.

5. Kowalski A. (2013). Perspektywy rozwoju rolnictwa europejskiego. W: B. Klepacki, A. Kowalski, F. Tomczak, J. Wilkin, J. Zegar, Znaczenie rolnictwa — perspektywa historyczna i miedzynarodowa. Zbior prac przygotowanych z okazji Jubileuszu 80-lecia Profesora Franciszka Tomczaka. Warszawa: IERiGZ-PIB.

6. Kutkowska B. (2009). Regionalne zroznicowanie wykorzystania instrumentow wsparcia rolnictwa i obszarow wiejskich z uwzględnieniem ich zrownowazonego rozwoju. Zeszyty Naukowe

SGGW — Polityki Europejskie, Finanse i Marketing, 1 (50).

7. Runowski H. (1997). Postep biologiczny w rolnictwie. Warszawa: Wydawnictwo SGGW.
Siekierski, J. (2014). Strategie rozwoju rolnictwa i obszarow wiejskich w Polsce w latach 1990—2020. Zeszyty Naukowe Malopolskiej Wyzszej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie, 24 (1).

8. Siekierski J. (2014). Strategie rozwoju rolnictwa i obszarow wiejskich w Polsce w latach 1990—2020. Zeszyty Naukowe Malopolskiej Wyzszej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie, 24 (1).

9. Szumski S. (2007). Wspolna polityka rolna Unii Europejskiej. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.

10. Wicki L. (2010). Efekty upowszechniania postepu biologicznego w produkcji roslinnej. Warszawa: Wydawnictwo SGGW.

11. Wicki L., Wicka A. (2016). Bio-Economy Sector in Poland and Its Importance in The Economy. Economic Science for Rural Development, 41.

12. Zegar J.S., 2012, Uwarunkowania makroekonomiczne wykorzystania wiejskich zasobow pracy, [w:] W. Kaminska, K. Heffner (red.), Wiejskie rynki pracy — zasoby, aktywizacja, nowe struktury, Studia KPZK PAN T.CXLV, Warszawa, s. 52—77.

References:

1. Czyzewski, A. (2007), "Macroeconomic conditions for supporting the agricultural sector in Poland and the European Union", Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie — Problemy Rolnictwa Swiatowego, vol. 2 (17), pp. 2.

2. Czyzewski, A. and Kulyk, P. (2011), "Public goods in the concept of multifunctional agricultural development, theoretical and practical approach", Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie — Problemy Rolnictwa Swiatowego, vol. 11 (26), pp. 2.

3. European Commission (2004), The Common Agricultural Policy Explained, Directorate General for Agriculture, Brussels.

4. Golebiewski, J. (2010), Efektywnosc systemow marketingowych w gospodarce zywnosciowej [Effectiveness of marketing systems in the food economy], Wydawnictwo SGGW, Warsaw, Poland.

5. Kowalski, A. (2013), "Prospects for the development of European agriculture", Znaczenie rolnictwa — perspektywa historyczna i miedzynarodowa. Zbiór prac przygotowanych z okazji Jubileuszu 80-lecia Profesora Franciszka Tomczaka [The importance of agriculture — historical and international perspective. A collection of works prepared on the occasion of

the 80th anniversary of Professor Franciszek Tomczak], IERiGW-PIB, Warsaw, Poland.

6. Kutkowska, B. (2009), "Regional diversification of the use of agricultural and rural support instruments, taking into account their sustainable development", Zeszyty Naukowe SGGW — Polityki Europejskie, Finanse i Marketing, vol. 1 (50).

7. Runowski, H. (1997), Postep biologiczny w rolnictwie [Biological progress in agriculture], Wydawnictwo SGGW, Warsaw, Poland.

8. Siekierski, J. (2014), "Strategies for the development of agriculture and rural areas in Poland in the years 1990—2020", Zeszyty Naukowe Malopolskiej Wyzszej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie, vol. 24 (1).

9. Szumski, S. (2007), Wspolna polityka rolna Unii Europejskiej [Common agricultural policy of the European Union], Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warsaw, Poland.

10. Wicki, L. (2010), Efekty upowszechniania postepu biologicznego w produkcji roslinnej [Effects of disseminating biological progress in plant production], Wydawnictwo SGGW, Warsaw, Poland.

11. Wicki, L. and Wicka, A. (2016), "Bio-Economy Sector in Poland and Its Importance in The Economy", Economic Science for Rural Development, vol. 41.

12. Zegar, J.S. (2012), "Macroeconomic conditions for using rural labor resources", Wiejskie rynki pracy — zasoby, aktywizacja, nowe struktury [Rural labor markets — resources, activation, new structures], Studia KPZK PAN T.CXLV, Warsaw, Poland, pp. 52—77.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2020 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б») Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73